

९

सिन्धु-ग्रहण

पोवाडा.

पुण्याचा अंश संपला । नाशकाळ आला । आठव्या शत-
काला । पारतंत्र्याचें ग्रहण देशास । लागलं होतं; त्याचा सांगतों
इतिहास । बाराशें वर्स झाली आज त्यास ॥ ध्रु० ॥

—: १ :—

रणशूर पराक्रमी धीर । वीर गंभीर । राजा दाहर ।
सिंधदेशाचा होता भूपाल । लोकहितासाठीं घेइ करभार । भार
पर कोणा वाटेना फार ॥ चाल ॥ सागरापरीस गंभीर । आणि
स्थिर जसा गिरिवर ! ॥ त्याची राजधानी देवाल । सिंधूच्या
काठी बंदर ॥ चाल ॥ एके दिवशीं वारा भडकला । दर्या
खळला । घो घो गर्जला । लाटावर लाटा भिडल्या गगनास ।
प्रळयकाळ आला वाटलं सकळांस । घेतो उदरांत काय विश्वास !

॥ सागराला वेसण घाटून । त्याच्या अंगावरनं । फिरतो ऐटीनं ।
असा झाला गर्व फार मनुजास । असे पण क्षुद्र डांसाहुन डांस ।
जणु दाखवायला सत्य हें त्यास । समुद्रानं घरलं असल्या
रूपास ! ॥ कित्येक गलबतें गेलीं पार भंगून । त्यानीं पाहिला
ठाव सागराचा खालीं जाऊन । दोन चार लागलीं किनाऱ्याला
दैवयोगानं । देवाल बंदराला आली मोठ्या आशेनं ! ॥ चाल ॥
माल होता गलबतांतून गच्च भरलेला ॥ कित्येक अरब व्यापारी
होता चालला ॥ चाल ॥ चाचे लोकांनीं हल्ला केला । माल
बहुमोल लुटून नेला । कैद केलं अरब मंडळीला । खबर गेली
दूर बगदादाल । खलीफानं लिहिलं दाहराला । “ प्रकार असा
तुमच्या गांवीं झाला । जबाब धा काय तो आज मजला ।
नाहींतर येऊं लढाईला ” ॥ ऐकावं र दादा ॥ दाहरानं उलट
जबाब लिहला । कीं “ चाचे लोकांनीं हल्ला केला । करावं काय
आम्हीं त्याला बोला ? ” । दाहराचं म्हणणं खलीफाला । पटलं
नाहीं, ललेलाल झाला । अन् धाडलं महम्मद कासीमाला ।
कासीम फौज घेऊन चालला ॥ ऐकावं र दादा ॥ चाल ॥
मोठमोठीं गलबतें आलीं यंत्रें घेऊन ॥ देवालला येऊन थड-
कलीं मोठ्या वेगानं ॥ जणु काळपुरुषाच्या सुसरी तोंड उघ-
डून ॥ स्वातंत्र्य देशाचं गिळण्या आल्या धांवून ! ॥ चाल ॥
कासीम बसला देवालला वेढा घाटून ॥ मग काय प्रकार झाल

आतां पुढं सांगीन ॥ १ ॥

शाहीर काव्यकाराच्या

(नामिबडेक)

—: २:—

१/१८, गोरेगांवकर चाळ,

गिरगांव, मुम्बई ४ (४००००४)

जंवा बसला वेढा गांवाला । मारा सुरू झाला । धडा-
धडा आला । गोळा, यंत्रांनीं केला भडिमार । अरबांनीं केला
हल्ला जोरदार । किल्ल्याचा तट हादरला पार ! ॥ तंवा राजा
दाहर शूर । पराक्रमी धीर । मोठा हुंजार । झाला लढाईला वीर
तय्यार । कधीं त्यानं नव्हती खाली हो हार । होता तो हिंद-
भूमिचा हार ! ॥ जसा शोभे सूर्य गगनांत । मगर पाण्यांत ।
सिंह प्राण्यांत । तसा नगरांत शोभे भूपाल । सदा कीर्तिनं
घातली माळ । मोठा लढवय्या भव्य तेजाळ ! ॥ नगरांतले
लोक पण सारे । दुर्बल झाले । षंडपण आलें । बुद्ध-धर्मानं
केला हा व्हास । शेळ्याभेढ्यांचा केला अभ्यास । सिंहाची
जात विसरले खास ! ॥ चाल ॥ आतां ऐका प्रकार जो
झाला । जोराचा हल्ला जंवा झाला । तंवा दाहरानं विचार काय
केला । अलाफी अरब दाहराच्या होता नोकरीला ॥ दाहर बोलला
तंवा त्याला । “ जा तुझी तुकडी घेऊन तोंड देण्याला ” ॥
तंवा अलाफीनं जबाब काय दिला । “ महाराज ! अरबानं अर-
बाशीं लढणं पाप हें मला ! ॥ तुम्हीं धाडा दुसऱ्या फौजेला ।

ही गोष्ट शक्य नाही मला ” । असा जबाब खडखडीत दिला । मग राजा बोलला गांवच्या लोकांला । “अरे शत्रूचा हल्ला हा आला । जर नाहीं प्रतिकार केला ! । तर कंठस्नान सर्वांला । हा यवन घालील, लागेल डाग नांवाला ॥ ह्मणून चला आतां रे सगळे युद्ध करण्याला ” ॥ चाल ॥ एक होतं मोठं देऊळ । गांवाच्या आंतल्या बाजूला ॥ एक निशाण शिखरावर । फडकत उंच ते वेळा ॥ चाल ॥ सारे लोक बोलले राजाला ! । “चित्तेचं कारण नाहीं तुला । हा झेंडा जंवर फडकेल उंच शिखराला । तंवर भगवंत सहाय आह्वांला । अन् लढण्याची जरूर नाहीं तुला । मंत्रांनीं झेंडा भारलेला । दाद देणार नाहीं कोणाला ” । लोकांचं बोलणं नाहीं पटलं दाहर राजाला ॥ जरी नव्हतं पाठबळ त्याला । तरी लढाईला तय्यार झाला ॥२॥

—: ३ :—

कासिमनं मोठ्या धैर्यानं । हल्ला चढवून । गोळा फेंकून । पाडलं तें निशाण खालीं धरणीला । देवळाचा कळस कोसळे । मातीवर लोळे । भयभीत झाले । लोक ते वेळा ! ॥ अरबांची घडाडी फार । देहाचा पूल । करून रणशूर । खंदकावरनं निघून ते गेले ! । किती एक घायाळ झाले । पाण्यांत पडले ।

कितीजण मेले ! ॥ कोटाला पाडलं खिंडार । अरब बहादर । चालले भराभर । दाहरानं धरले सारे आडवून । कितीकांना त्यानं काढलं कापून । कितीकांना त्यानं काढलं सडकून । आले पण अरब फार चाटून ! ॥ चाल ॥ तंवा दाहर बोलला लोकाला । “भिऱ्यानीं ! शत्रु आंत आला । कोसळलं निशाण धरणीला । शिखराचा चेंदामेंदा झाला । कुठं गेला देव तुमचा बोला ? । आतां तरी चला लढाईला ” । पर बोलले लोक राजाला । “जर आलों आह्मी लढाईला । तर हिंसेचं पाप लागेल आह्वांला ! । शिवाय, प्रतिकूल दैव आपणाला ! । जर दैवाचं साहाय्य असतं आह्वाला । तर निशाण कसं पडलं असतं भूमिला ? । दैवानं आणला हा घाला । परतवील कोण-तुम्ही बोला ? । किती जरी यत्न आम्हीं केला । तरी जाईल व्यर्थ या वेळा । म्हणुन स्वस्थ बसुन पाहुया दैवाची लीला ” ! ॥ चाल ॥ ऐकुनी भ्याड हे बोल । दाहर झाला व्याकूळ ! ॥ तो होता शूर रणधीर । पर एकटा काय करणार ? ॥ चाल ॥ राजानं विचार असा केला । कीं जावं आतां दुसऱ्या गांवाला । तिथं जमवून मोठ्या फौजेला । हैराण करावं शत्रुला । असा बेत त्यानं हो केला । अन् रात्रीच्या वेळीं वेढ्यातून पार निसटला ! ॥ दुसऱ्या दिवशीं अरब वीरानं गांव सर केला ॥ आणि केली कत्तल ते वेळा । जसं लांडग्यानं खावं शेळीला । तसे सरसकट लहान थोर चिरले त्यानं झरझरा ! ॥

गांवांत हाडकामासाचा चिखल जाहला ! ॥ रक्ताचा ओढा चालला । बौद्धांच्या मठामधिं गेला । तिथं सातशें रूपवान स्त्रिया होत्या सेवेला ॥ सगळ्यांच्या अन्नवर घाला । ते दिवशीं हाय ! हो आला । आणि त्यांना दासी बनवून घेऊन गेला ! ! ॥ ३ ॥

—: ४ :—

देवाल गांव जिंकून । छट घेऊन । मोठ्या हुरपेनं । कासीम चालला दुसऱ्या गांवाला । नेरून आणि शिबिस्थान । तसं बुधिया गांव जिंकून । वत्सराज ठार करून । आला परतून नेरून गांवा ॥ चाल ॥ नेरून गांव सिंधूच्या एका तीराला ॥ दाहर होता तय्यार दुसऱ्या तीराला ॥ दाहराशीं सामना देण्याला । कासीमला जायचं होतं, पण पाण्यानं दुथडी भरलेला ! । वलांडायचं कसं हो त्याला । ही चिंता पडली काशमाला । सुचेना मार्ग मुळिं त्याला । फौजेत रोग सुरं झाला । पटापटा माणसं आणि घोडें मरतीं ते वेळा ॥ दाणागोटा संपूं लागला । कासीमचा उपाय सारा थकला ! ॥ कासीम भांबावून गेला । पण दैवाचं साहाय्य होतं त्याला । तें कसं सांगतों तुम्हांला ॥ चाल ॥ सिंधूच्या भव्य पात्रांत । एक होतं सुंदर बेट ॥ त्याचा मुख्य मोका बसण्या । मनानं होता हलकट ॥ जातीचा होता

ब्राह्मण । पर कर्म त्याचं कळकट ! ॥ तो झाला फितुर शत्रूला । कासीमचं दैव बळकट ॥ चाल ॥ बसण्या बोलला काशमाला । “हें बेट ठेवाल जर मला । तर मी करतों मदत तुम्हांला । दाणागोटा देतो फौजेला । दोघे मिळून मारुं दाहराला ” । फितुरीनं किती राष्ट्रांचा बळी घेतला ! ॥ प्लेग पटकरी इन्फ्लु-एन्झानं कितिक बळि नेला ! ॥ पण फितुरीचा रोग करि ठार सान्या देशाला ! ॥ असो ! आतां ऐका गोष्टीला ॥ चाल ॥ होडक्यांचा पूल बनवून । दिला बसण्यानं । अरब गेले वरनं । झाले लढाईला फिरून तय्यार । सांगीन पुढचा सारा प्रकार । पांचव्या चौकाला घाळून भार ॥ ४ ॥

—: ५ :—

मान्याची जागा रोखून । नदी उतरून । फौज घेऊन । दाहर राजा होता तय्यार । फौज कासिमची होती अनिवार । एकमेकांला भिडली तलवार ! ॥ मदमस्त हत्ती घेऊन । हौदा चढवून । गच्च बांधून । दाहर त्यांत होता बसला । जणु इंद्राचा भास झाला । सोक्षमोक्षाचा विचार केला ! ॥ सरसरा बाणावर बाण । सुटती चहुकडून । झाले हैराण । कैफ रणवीर आले चरणीला । रणरंग थाटला फार । चमके तलवार । डोक्यावर

वार करती ते वेळा ॥ चाल ॥ राजानं घोर संग्राम मोठा मांडला ॥ कितीकांची पटापट पाडलीं मुंडकीं धरणीला ॥ कितिकांचीं धडं थयथया नाचती ते वेळा ॥ कितिकांचा डोळा भंगला । कितिकांचा हात छाटला । राजानं कहर उडवला । जंवा राजा सोडी चक्राला । तंवा कृष्णाचा भास जाहला ! । चक्रानं किती फौजेचा धुव्वा उडविला !! ॥ शत्रूचं रान जाळण्याला । राजा हा वणवा लागला । पर यश नव्हतं ठेवलं वांट्याला ! । कासिमनं एक नफथ्याचा बाण टाकला ॥ त्या सरशी प्रकार काय झाला । ज्यांत राजा होता बसलेला । त्या हौद्यानं पेट घेतला ! । धडधडा जाळ भडकला ! । जंवा लागलं अंग भाजायला । तंवा सैरावैरा हत्ती धांवला ! । जवळच होता पाण्याचा तलाव; । त्यामधीं उडी टाकली त्यानं त्या वेळा ! ॥ राजानं विचार जरा केला । अन् हौद्यानं उडी टाकली त्यानं त्या वेळा । अन् कांठाला पोहून गेला ! । पण तिथं होता अरब आलेला । त्यानीं घेरलं एकट्या राजाला । आणि कापलं त्याच्या मुंडक्याला । अन् बगदादला धाडलं मुंडक्याला । वीराचं मरणपद आलं वीर राजाला ! ॥ कासीमनं विजय मिळवला । अन् चालला राउर गांवाला । तंतं बाईनं जोहार कसा केला ॥ तें आतां सारं सांगीन पुढच्या चौकाला ॥ ९ ॥

नवव्याच्या मरणाची वार्ता घोर ऐकून । दाहराची राणी हो बाई गेली करपून । हृदयाच्या झाल्या चिंधाड्या गेलं वाळून । डोळ्यातून पाणी घळघळा । वाही खळखळा । आंवरिल कोण ? ॥ क्षण एक बसली दांतखिळी घट्ट आंवरून । आली घेरी बाईला पडली डोळे फिरवून । जसं झाड वठल्यावर जाई वेल वाळून । पतिशोक आर्य महिलेला मोठा दारुण ! ॥ पर राणी होती बहुशूर विवेकी धीर । आंवरून शोक लढाईला झाली तय्यार । तिनं बंद केलं राउरच्या किल्ल्याचं दार । कासीम आला पाहून । जल्दी करून । घेतली तलवार ! ॥ चाल ॥ कासीमनं राउर गांवाला वेढा घातला ॥ पुन्हां भडिमार यंत्रांचा मोठा मारा चालला ॥ आठ दिवस सारखा रक्ताचा पाट वाहला ॥ बाईनं मोठ्या शर्थीनं किल्ला लढवला ॥ पण फितुरीनं किल्ल्याला मोठा भोंकसा पाडला ! ॥ जंवा राणिचा उपाय सारा थकला । तंवा राणिनं वेत काय केला । गांवांतल्या साऱ्या बायकांना । तिनं बोलवलं आपल्या वाड्याच्या आंतल्या बाजूला ॥ आणि राणी बोलली सर्वाला । “ बायानों ! एक सवाल घालतें तुम्हांला । यवनांच्या हातीं लागून भ्रष्ट होणार । का मी करतें तसं करणार ? । बायानों ! आर्य धर्माला । तुम्ही साऱ्या भूषण झाला ।

तुम्ही साऱ्या सिंहीणी झाला । झोंबतील कुत्री अंगाला ! । माझ्या पावलावर पाऊल ठेवायला । जितक्या आहेत तय्यार । तितक्या जणीनींच इथं राहावं । अन् बाकीच्यानीं निघून जावं । अन् घावा देह परक्याला ” । राणी सांगेल तस्सं करण्याला । सगळ्यानीं होकार जंवा दिला । तंवा राणिनं घेतलं अग्निला । अन् वाडा सारा पेटवला । जाळ भिडला जाऊन गगनाला । आंत बायकांचा देह खाऊ झाला । पांच हजार बायकांनीं तंवा जोहार केला ! । हा पहिला जोहार झाला । असं इतिहास सांगतो आपणाला । धन्य ! धन्य ! धन्य ! बाईचा जन्म जाहला ! । ६ ।

—: ७ :—

गांव राउर असं सर करून । पुरुष ठार करून । लूट मारून । कासीम ब्राह्मणाबादला गेला । तिथं जयसिंग आडवी त्याला । बापाचा सूड उगवण्याला ॥ चाल ॥ दहा हजार फौज मदतीला । पर होती सारी नांवाला ॥ दहा हजार होते पंतोला । पर नव्हत कोणी लढण्याला ॥ तरी त्यानं निश्चय केला । कासीमशीं झुंज करण्याला ॥ चाह ॥ कोटाच्या वरती विश्वासू फौज ठेवून । टाई टाई मान्याच्या जागा धरल्या रोखून । आठ दिवस केलं शत्रुला त्यानं हैराण । शत्रूचा सुटला धीर सारा गेला

घाबरून । ॥ चाल ॥ शत्रूचा धुव्वा उडवला । पर फितुरीनं फांसा उलटवला ! । कासीमच्या मदतीला मोका बसण्या आला ॥ जसे राहूकेतू ग्रासायला चंद्रसूर्याला ! ! ॥ त्यानं दिली माहिती फिल्ल्याची सर्व कासीमाला ॥ तंवा निकराचा हछा त्यानं केला । अन् शिड्या लांबल्या कोटाला । अन् झपझपा वरती चालला । जयसिंगानं जंवा पाहिलं कां आतां काहीं उपाय चालत नाहीं । तंवा जयसिंग कोटावर गेला । अन् शिड्या खालती लोटल्या घडघडा ! । पर दैवाचं नव्हतं बळ त्याला ! । एक बाण सट्ट करून आला । अन् छातितनं घुसुन पार गेला ! । जयसिंग खालीं कोसळला । मग गांव खुलं झालं शत्रुला । मग सारा पुरुष चिरुन काढला ! । साऱ्या बायका घेऊन कासीम चालू लागला ! ! ॥ त्यांत दाहरच्या दोन मुली लागल्या त्याच्या हाताला ॥ त्यानं पाठवलं त्यांना बगदादाला । खलिफानं त्यांच्या बरोबर निका लावला ! ॥ ७ ॥

—: ८ :—

असे विजय कैक मिळवून चालला कासीम । जातां जातां लागलं वाटेंत गांव मुलतान । आलं गांव शरण, लढाईचं नुरलं कारण ! लुटाळट केली गांवाची पार झाडून ! ॥ सूर्याचं देऊळ

गांवांत होतें एक छान । त्याने पाहिली सोन्याची मूर्ति आंत जाऊन । सांपडलं त्याला पंधराशें पन्नास मण सोनं । कासीमचं मन हर्षानं झालं बेभान ! ॥ पुढं चालला कनोज नगराला । हला करण्याला । दूट करण्याला । कनोजचा राजा आडवी त्याला । पुन्हां लढाईच्या प्रसंगाला । कासीम तय्यार हो झाला ॥ चाल ॥ गांवाला वेढा घालायचा बेत त्यानं केला ॥ इतक्यांत प्रकार काय झाला । लखोटा एक कासीमला । बगदाद गांवाहून आला । त्यांत लिहिलं होतं कीं, “ कासीम ! असशील तस्सा कच्च्या कातड्याच्या पेटांत बसून ये ” ॥ चाल ॥ खलिफाचा हुकूम वाचून । कासीम झाला बहु खिन्न ! ॥ मग बोलला आपल्या लोकाला । “ कातड्याच्या पेटांमधीं मला । आंत घादून पेटां बंद करा । आणि पाठवा बगदादाला । खलिफाचा हुकूम असा आला ! ” । पेटारा तय्यार केला । कासीम पेटाऱ्यांत बसला । मग नोकरांनीं सीलबंद केला । अन् बगदादला चालला पेटारा । पण आंत कासीम गुदमरून मेलाला ! । पेटारा गेला बगदादला । पुढें काय प्रकार झाला । तो सांगीन पुढच्या चौकाला ॥ ८ ॥

—: ९ :—

बगदादला पेटारा नेला । कळलं गांवाला । प्रकार घडलेला । लोकांना गूढ पडलं ते वेळा । ‘खलिफानं हुकुम कसा दिला,’ । असं लोक म्हणती जागोजागेला । पेटारा वाड्यांमधिं नेला । कळलं खलिफाला । बाहेर आला ! ॥ शिपाई बोलले खलिफाला । “ आणला पेटारा । आपल्या चरणाला । हुकमाचे बंदे आम्ही सरकार । कच्च्या कातडाचा केला तय्यार । हुकुम काय पुढचा सांगा सरकार ! ” ॥ खलीफ बोलला शिपायांला । “ अरे, किसका हुकूम, कत्र दिया ? किसका पेटारा ? । इसमे कुछ है ? ” । शिपायांचा नाईक बोलला । “ गरीब परवर ! आपणच हुकूम दिला कासीमाला । कीं, ‘ कच्च्या कातड्याच्या पेटांत बसून असशील तस्सा निघून ये म्हणून ’ । कासीमानं केला पेटारा । आणि आंत बसला ते वेळा । मग आम्ही आणला आपल्या चरणाला ” । असं म्हणून शिपायानं दिला । हुकुमाचा कागद खलिफाला । पण खलीफ हुकुम पाहून गोंधळून गेला ! ॥ पेटारा जंवा त्यानं फोडला । तंवा कासीमचं प्रेत खलिफाच्या आलं नजरेला ॥ खलिफाच्या सहीसारखी सही ! । खलिफानं नव्हता हुकुम दिला । रागानें जळूं लागला । नागानं फूत्कार केला । पण कुर्णी दिला हुकुम मग बोला ? । समजेना कांहीं

सिन्धु-ग्रहण

कोणाला ! । असा जेव्हां गोंधळ झाला । तंवा दाहरच्या मुली
पुढे झाल्या । अन् बोलल्या । “ हुकुम आही दिला ॥ चाल ॥
ज्यानं मारलं आमच्या बापाला । ज्यानं चिरलं कैक लोकाला ॥
ज्यानं केलं भ्रष्ट बायकांला । ज्यानं घेतलं आमच्या अब्रूला ॥
ज्यानं देश हैराण केला । त्या नीचाचा सूड घेण्याला ॥ आही
असा प्रकार हा केला । मनासारखं झालं या वेळा ॥ आतां
आमचं पाहिजेल तें करा ” ॥ असे जळते बोल ऐकून खलीफ
लाल झाला ! ॥ लगेच त्यानं हुकुम सोडला । कीं, “ बांधारे यांना
घोड्यांच्या शेपटीला । अन् फरफटत फरफटत मारा ” । बांधलं
त्यांना त्यावेळीं घोड्यांच्या शेपटीला ॥ मग घोडा दौड पळवला ।
फरफटत त्यांचा देह गेला ! । रक्ताचा पाट वाहला । मासाचा
गोळा लेंबला । डोक्यांच्या झाल्या चिंधाड्या हाय ! ते वेळा ! ॥
दोघांचा प्राण मग गेला ! । त्यांचा जन्म सार्थ हो झाला ।
दाहरानं देशकार्याला । घराण्याचा सारा बळी दिला । पांडुरंग
शाहीर गातो त्याच्या कवनाला ॥ ९ ॥